

1. Domestikace

Domestikace prasat a šlechtění jejich plemen probíhalo po několika tisíc let na mnoha místech světa a různými způsoby. V několika samostatných domestikačních centrech docházelo ke křížení již vzniklých plemen a také jejich zdivočení a křížení s populacemi divokých prasat v dané oblasti. Je tedy velmi složité určit, jaký je předek domestikovaného prasete domácího, pravděpodobně se jedná o různé linie.

První prasata byla zřejmě domestikována v jihovýchodní Asii zhruba 8 500-10 000 let před naším letopočtem. Dle dat se odhaduje, že společný předek všech domestikovaných prasat zde žil asi před 600 000 lety. Později domestikace pokračovala napříč oblastmi Středního a Blízkého východu, do Afriky a dále do Evropy spolu s tím, jak se rozvíjelo zemědělství. Za další centra samostatné domestikace se považuje oblast Baltského moře, Středozemí a Turecka. Prasata byla posléze dovážena do Ameriky a na ostrovy, do Austrálie a na Nový Zéland, kde se posléze rozšířila. Evropská prasata mohla být domestikována buď zvlášť, nebo k tomu docházelo šlechtěním z již domestikovaných asijských prasat, která se do Evropy dostala spolu se zemědělci, jak se předpokládá z výzkumu mitochondriální DNA prasat asijských a evropských. Některá prasata, například ve Španělsku, nemají společné předky s těmi z Asie, což by znamenalo, že k domestikaci došlo nezávisle. Některé studie ukazují na to, že v České republice mohlo jít také o samostatné centrum domestikace v období neolitu.

I přes velkou rozmanitost se obecně za předka prasete domácího (*Sus scrofa f. domestica*) považuje prase divoké (*Sus scrofa*). K domestikaci přispělo jeho rozšíření a schopnost snadno a rychle se přizpůsobovat okolním podmínkám. Divoká prasata mohla navíc přitahovat lidská obydlí jako zdroj dostupné potravy a tím se dostala do prvního kontaktu s člověkem. Z prasete divokého se postupně vyšlechtilo několik poddruhů, které k vyšlechtění dnešního domácího prasete přispěly – např. prase evropské (*Sus scrofa scrofa*), prase páskované (*Sus scrofa vittatus*), prase celebeské (*Sus celebensis*) a prase filipínské (*Sus philippensis*).

Foto:

Prase divoké (*Sus scrofa*).

Předpokládá se, že hlavními cíli šlechtění bylo ovlivnění chování (k poslušnosti a klidnému chování) a morfologie (barva srsti, velikost těla), opět v závislosti na místě domestikace. Způsob chovu se v rámci regionů také lišil. Zatímco v Číně byla prasata držena v prostorách poblíž lidských obydlí, ta v Evropě se mohla volně pohybovat a bylo běžné, že se míchala s populacemi divokých prasat, kde docházelo k dalšímu křížení a ovlivnění jejich vzhledu i dalších vlastností. I v poslední době domestikace a především šlechtění prasat stále pokračuje, obzvláště začátkem 19. století začala být prasata velmi intenzivně šlechtěna podle požadavků na vepřové maso a pro tento účel sem byla dovezena i prasata z Číny – a předávání genů pokračovalo. Vznikaly prvotní spolky plemen prasat za účelem udržování čistoty plemen od cizích genů a udržování plemenných znaků. Avšak časem byl čím dál větší důraz kladen na užítkovost a pokroky v genetice. Největší změny proběhly v posledních 200 letech

selekcí na určité znaky, které se také v jednotlivých obdobích lišily. V 18. století byla prasata šlechtěna na velikost a produkci tuku (sádla), později ve 20. století byla žádaná štíhlá prasata s velmi rychlým růstem a vysokou zmasilostí s nižším podílem tuku. I přes tyto fenotypové změny prasatům zůstali potřeby i etologické projevy jejich předchůdců.

Mezi evropská plemena prasat patří například mangalica (Maďarsko), berkshire (Anglie) nebo naše české bílé ušlechtilé a přeštické černostrakaté prase. Evropská plemena zaujmají asi 45 % všech plemen, za evropskou kolébku šlechtění je považována Anglie s velkým dopadem na celosvětové šlechtitelství. Asijská plemena jsou například meishan (Čína), vietnamská (Vietnam), americká chesterwhite, durok či hampshire a z jiných zemí je to například prase guinejské (Guinea) a kunekune (Nový Zéland).

Foto:

Přeštické černostrakaté prase.

Foto:

Plemeno česká landrase (kanec).

Foto:

Selata vietnamského prasete.

